

RAPPORT A05-256-H

**Verkennd archeologisch onderzoek
Broekpolder te Gouda**

Bureauonderzoek

Opdrachtgever: Gemeente Gouda
Postbus 1086
2800 BB Gouda

COLOFON

Rapport A05-256-H
Verkennd archeologisch onderzoek Broekpolder te Gouda
Bureauonderzoek
Definitieve versie, 18 oktober 2005

Auteur: M. van Dasselaar
Digitale uitwerking tekeningen: J.J. Venneman en M. van Dasselaar
Redactie: ing. A.J. Vermeulen
Verwachtingsmodel: M. van Dasselaar
Advisering: M. van Dasselaar
Autorisatie:

drs. M.W.A. de Koning
senior-archeoloog ArcheoMedia BV
e-mail: koning@arnicon.nl

Goedkeuring bevoegd gezag: 6 september 2005

©ArcheoMedia BV, archeologisch onderzoeks- en adviesbureau, 2005, Capelle aan den IJssel

ISBN: 90-5970-299-9

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

Certificering

ArcheoMedia BV heeft sinds 1994 een veiligheidsbeheerssysteem dat voldoet aan de eisen van de VCA. Sinds 1996 voldoet het kwaliteitssysteem van ArcheoMedia BV aan de eisen van de NEN-EN-ISO 9001. Sinds 2003 voldoet het kwaliteitssysteem aan de eisen van de NEN-EN-ISO 9001:2000.

ArcheoMedia BV is door het College voor de Archeologische Kwaliteit en de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek geschikt bevonden voor het verrichten van vergunningsgebonden opgravingswerkzaamheden. Indien de noodzaak voor archeologische vervolgonderzoeken door het bevoegd gezag aanwezig geacht wordt, zijn wij in staat deze voor u uit te voeren.

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING.....	1
1 INLEIDING	3
1.1 Aanleiding tot het onderzoek	3
1.2 Beleidskader	3
1.3 Administratieve gegevens van de onderzoekslocatie	4
2 BUREAUONDERZOEK	5
2.1 Doel van het onderzoek	5
2.2 Onderzoeksopzet	5
2.3 Resultaten	5
2.3.1 Onderzoekskader.....	5
2.3.2 Bekende gegevens van de Broekpolder	6
2.3.3 Archeologische verwachting	10
3 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN.....	11
3.1 Conclusies	11
3.2 Aanbevelingen.....	11

BIJLAGEN

- 1 Uitgifte van het Goudse Bos in 1377

SAMENVATTING

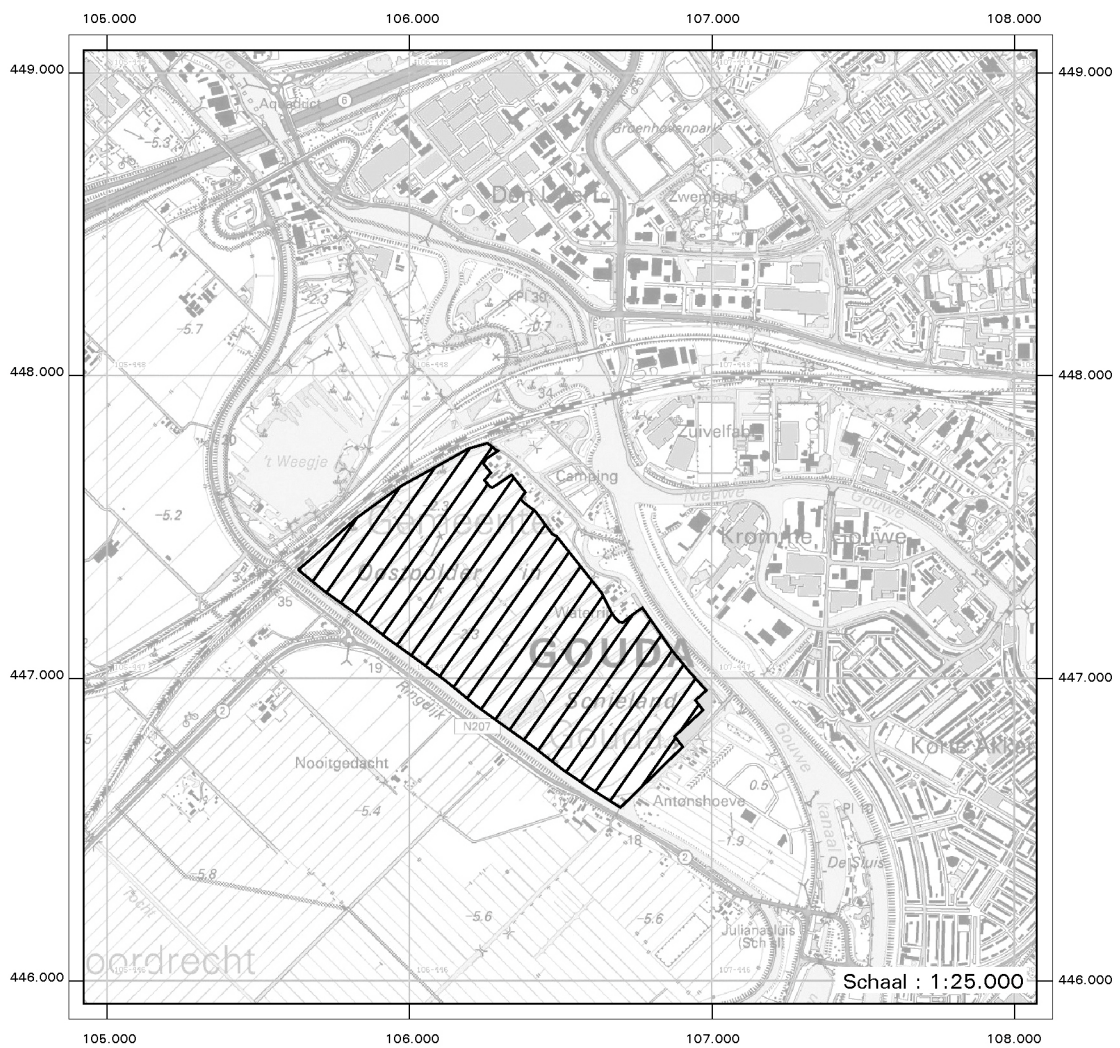
Naar aanleiding van de aanleg van een sportcomplex in de Broekpolder te Gouda heeft ArcheoMedia BV, in opdracht van gemeente Gouda, een bureauonderzoek verricht. Het bureauonderzoek zal worden uitgevoerd voor de gehele voormalige Broekpolder. Aan de hand van de resultaten van het bureauonderzoek kan een Programma van Eisen worden opgesteld voor inventariserend veldonderzoek in de Broekpolder of een deel daarvan.

Op basis van het bureauonderzoek wordt geconcludeerd dat:

- de ondergrond op de onderzoekslocatie uit veen bestaat;
- de archeologische vondsten in de directe omgeving van de Broekpolder teruggaan tot in de late Middeleeuwen. Uit de ruimere omgeving zijn ook vondsten uit de Romeinse tijd bekend;
- de onderzoekslocatie deel uitmaakt van ABK-locatie 11 en 19;
- de onderzoekslocatie een middelhoge tot hoge archeologische verwachting heeft;
- de bodemkaart aangeeft dat in de Broekpolder petgaten zijn gegraven.

Aanbevolen wordt om:

- bij het opstellen van een Programma van Eisen voor verkennend archeologisch onderzoek aan de volgende punten aandacht te besteden:
 - De natuurlijke bodemopbouw en het voorkomen van 'petgaten';
 - De loop van een zijtakje van de Gouwe in het noordelijk deel van de Broekpolder;
 - Laatmiddeleeuwse bebouwing langs de Moordrechtse Tiendeweg;
 - Latere bebouwing langs de voormalige Uitweg, Broekweg en Moordrechtse Veenweg;
- een AHN-analyse te maken om een eventuele oude verkaveling onder de huidige verkaveling te traceren.

Afbeelding1: regionaal overzicht met onderzoekslocatie.

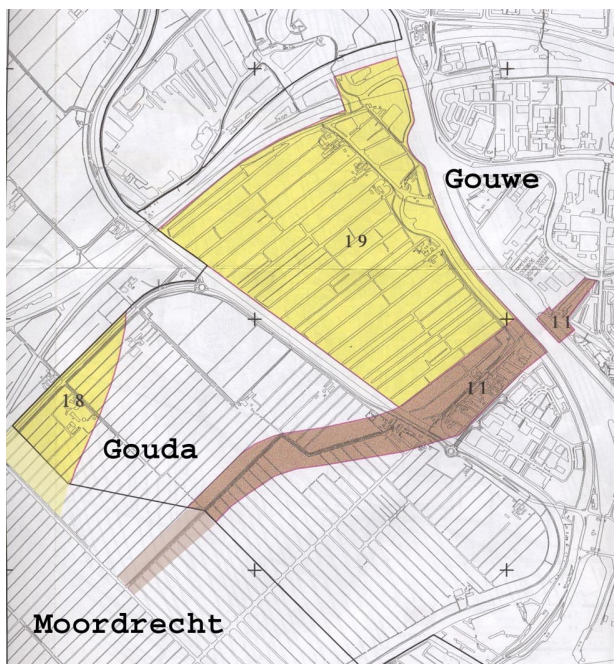
1 INLEIDING

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

In mei 2005 heeft ArcheoMedia BV, in opdracht van Hazenberg archeologie voor de gemeente Gouda, een bureauonderzoek verricht naar een deel van de Oostpolder in Schieland, de voormalige Broekpolder te Gouda. De aanleiding tot het onderzoek is de mogelijk aanleg van een sportcomplex binnen de Broekpolder. Het bureauonderzoek is op verzoek van de gemeente Gouda uitgevoerd voor de gehele polder. Het bureauonderzoek kan worden gebruikt voor het opstellen van een Programma van Eisen (PvE) voor inventariserend veldonderzoek in de gehele polder Broek of een deel daarvan. Het onderzoek voldoet aan de normen en richtlijnen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) van het College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK). In het rapport zijn diverse teksten uit de KNA overgenomen om de gevolgde methode en de genomen beslissingen te verduidelijken.

1.2 Beleidskader

Op basis van het Verdrag van Malta (Valletta) is besloten, dat archeologisch onderzoek een onderdeel vormt van bestemmingsplanvoorbereidingen en/of uit te voeren projecten waarbij ingrepen in de bodem plaatsvinden. Binnen de gemeente Gouda is de archeologie beleidsmatig vastgesteld door het opstellen en aannemen van de Archeologische Basiskaart. Deze is uiteindelijk vastgesteld in de verordening inzake Monumenten en Archeologie. Op de Archeologische Basiskaart Gouda (ABK) maakt het gebied direct langs de 2e Moordrechtse Tiendeweg onderdeel uit van een locatie met hoge archeologische verwachting (ABK locatie 11, zie afbeelding 2: het bruingekleurde gebied), de rest van de onderzoekslocatie heeft een middelhoge archeologische verwachting (ABK locatie 19). Dit betekent dat voorafgaand aan werkzaamheden in de bodem archeologisch onderzoek dient plaats te vinden. Toekomstige bouwactiviteiten ter plekke van de onderzoekslocatie verstoren immers potentieel aanwezige archeologische complexen.

Afbeelding 2: uitsnede ABK Gouda.

Door archeologie tijdig in de planvorming te betrekken kunnen de archeologische waarden hierin eventueel worden ingepast. Het uitgangspunt ten aanzien van de aanwezige archeologische waarden in de planvorming is volgens rijks- en provinciaal beleid, behoud *in situ*.¹ Pas na de uitvoering van archeologisch vooronderzoek is het mogelijk een integrale afweging te maken, waarbij de nieuwverkregen archeologische gegevens betrokken dienen te worden.

Het bevoegd gezag, namens deze de gemeentelijk archeoloog dhr. M.J. Groenendijk, heeft de resultaten van het onderzoek getoetst, beoordeeld en goedgekeurd. De resultaten van het onderzoek dienen in de planvorming betrokken te worden. Het onderzoek en de adviezen hebben betrekking op archeologische vindplaatsen binnen het plangebied. Het onderzoek is afgestemd op het toekomstige grondverzet en de daarmee samenhangende verstoring van het bodemarchief met de daarin opgeslagen archeologische resten en waarden.

1.3 Administratieve gegevens van de onderzoekslocatie

Soort onderzoek:	bureauonderzoek
Provincie:	Zuid-Holland
Gemeente:	Gouda
Plaats:	Gouda
Locatienaam:	Broekpolder
RD-coördinaten:	x = 105.675, y = 447.305 x = 106.260, y = 447.655 x = 106.980, y = 446.975 x = 106.640, y = 446.610
Oppervlakte onderzoekslocatie:	ca. 80 ha.
ROB-onderzoeksmeldingsnummer:	CIS-code 12493
Bevoegd gezag:	Gemeente Gouda contactpersoon: dhr. drs. M.J. Groenendijk telefoon: 0182-588392/06-48135664 e-mail: maarten.groenendijk@gouda.nl
Beheer en plaats van documentatie:	Archeologisch Depot Gouda Edisonstraat 16 M 2809 PB Gouda telefoon: 0182-504157 beheerder: dhr. drs. M.J. Groenendijk telefoon: 0182-588392/06-48135664 e-mail: maarten.groenendijk@gouda.nl

¹ Zie: Begrippen en afkortingen.

2 BUREAUONDERZOEK

2.1 Doel van het onderzoek

Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie, aan de hand van bestaande bronnen, over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een omschreven gebied. Dit omvat de aan- of afwezigheid, het karakter en de omvang, de datering, de gaafheid en de conservering en de relatieve kwaliteit van de archeologische waarden. Afhankelijk van de omvang van de werkzaamheden, de aard van de aanleiding tot het onderzoek zullen aanvullende gegevens moeten worden verzameld. Aan de hand van de resultaten van het bureauonderzoek kan een Programma van Eisen worden opgesteld voor inventariserend veldonderzoek in de Broekpolder of een deel daarvan.

2.2 Onderzoeksopzet

Binnen het bureauonderzoek zijn drie deelprocessen te onderscheiden:

1. *Bepalen onderzoekskader*

Het vaststellen van de kaders waarbinnen het onderzoek dient plaats te vinden, bijvoorbeeld het afbakenen van het onderzoeksgebied. Tevens dienen het mogelijke toekomstige gebruik van het terrein en de consequenties daarvan voor het archeologisch erfgoed te worden aangegeven.

2. *Verzamelen bekende gegevens*

Het verzamelen van gegevens die inzicht geven in het huidige gebruik van het terrein, het historische gebruik en de bekende archeologische waarden. Daartoe worden diverse bronnen geraadpleegd zoals oude kaarten, bodemkaarten, kaarten in het Streekarchief Hollands Midden, gegevens uit het Archeologisch Depot Gouda.² In ieder geval wordt gebruik gemaakt van ARCHIS (database voor archeologische vindplaatsen), de AMK (Archeologische Monumentenkaart), de IKAW (Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden) en de ABK (Archeologische Basiskaart Gouda).

3. *Opstellen archeologische verwachting*

Door alle uit voorgaande stappen verkregen informatie te analyseren en te interpreteren, kan een verwachtingsmodel worden opgesteld voor het betreffende plangebied. Daarin wordt aangegeven welke delen van het terrein een hoge, middelhoge, dan wel lage archeologische verwachtingswaarde hebben. Op basis van dit model wordt een advies gegeven over het te volgen vervolgtraject: geen verdere actie, beschermen of aanvullend onderzoek.

2.3 Resultaten

2.3.1 *Onderzoekskader*

Directe aanleiding van het onderzoek is de mogelijke aanleg van een sportcomplex in de voormalige Broekpolder te Gouda. Na de inpoldering van de Zuidplaspolder in 1839 is het gehele gebied tussen de Gouwe en de Zuidplaspolder bekend geworden onder de naam 'Oostpolder in Schieland'. De 'Oostpolder' omvat zowel delen van de voormalige polder Broekhuizen, ten zuiden van de 2e Moordrechtse Tiendeweg, als de voormalige polders 'Broek' en het 'Land van

² Zie: Geraadpleegde bronnen en literatuur.

Thuil', ten noorden van de Tiendeweg.

De onderzoekslocatie ligt in het deel van de Oostpolder ten noorden van de 2e Moordrechtse Tiendeweg, in de voormalige Broekpolder. De oppervlakte van de onderzoekslocatie is circa 80 ha. (zie afbeelding 1). Het bureauonderzoek omvat een beschrijving van de geologie, de archeologie, de historische ontwikkeling en het huidige gebruik van de Broekpolder.

Afbeelding 3: overzicht van de Broekpolder vanuit het noorden.

2.3.2 Bekende gegevens van de Broekpolder

Geologie en bodem

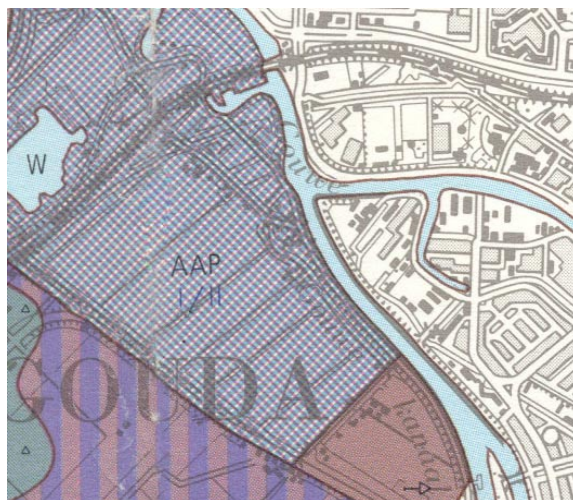
De naam 'Broekpolder verklaart al een groot deel van de geologie. De naam 'Broek' betekent namelijk 'laaggelegen veengebied'. Ook het uiterlijk van de polder verraad het al: in dit typische veenweidegebied, met z'n kenmerkende strokenverkaveling bestaat de bodem uit veen. Op de geologische kaart is binnen dit veengebied een tweedeling aangegeven (zie afbeelding 4a). De bruine eenheid C2 bestaat volledig uit Hollandveen. De lichtbruine eenheid rF2K bestaat uit Hollandveen, afgedekt door een dunne kleilaag (maximale dikte ca. 50 cm), afgezet vanuit de Gouwe.

In de gehele Broekpolder bevindt zich, ingeschakeld in het veenpakket, een mariene kleilaag, op een diepte van circa 5 meter onder het maaiveld. Omstreeks 4.100 voor Chr. brak de zee door de oude strandwallen heen, waardoor direct ten westen van Gouda een wadden- en kweldergebied ontstond. Deze afzettingen worden tot de Afzettingen van Calais³ gerekend. De lichtblauwe lijn op de geologische kaart (zie afbeelding 4a) geeft de uiterste oostgrens van deze mariene afzettingen aan. In de zuidwesthoek van de Broekpolder zal deze laag dus zijn minimale dikte hebben. Naar het noorden neemt de dikte toe tot circa 2 meter.

³ In de nieuwe geologische nomenclatuur behoren deze afzettingen tot het laagpakket van Walcheren dat behoort tot de formatie van Naaldwijk.

Afbeelding 4a: uitsnede geologische kaart 38W.

Afbeelding 4b: uitsnede Bodemkaart 38W.

Nog een lijn op de geologische kaart verdient een nadere toelichting. De gele lijn op de geologische kaart geeft een grens aan binnen de afzettingen die onder het Hollandveen liggen: de Pleistocene zanden. Ten noordwesten van deze lijn komen door de wind afgezette dekzanden voor, ten zuidoosten van de lijn zijn de zanden fluviatiel. De top van de Pleistocene zanden bevindt zich op een diepte van circa 10-12 meter.

Op de bodemkaart is de gehele Broekpolder gekarteerd als een veengebied waarin petgaten zijn aangemaakt (zie afb. 4b, eenheid AAP). Petgaten zijn karakteristieke vierkante of langwerpige putten waaruit het veen gedeeltelijk is afgegraven.

Bij verkennend archeologisch onderzoek van camping 'Elzenhof', aan de Stoofkade is een kleiruggetje aangetroffen dat vermoedelijk doorloopt in de Broekpolder. Dit smalle kleiruggetje is vermoedelijk gevormd door een zijtakje van de Gouwe.⁴

Archeologie

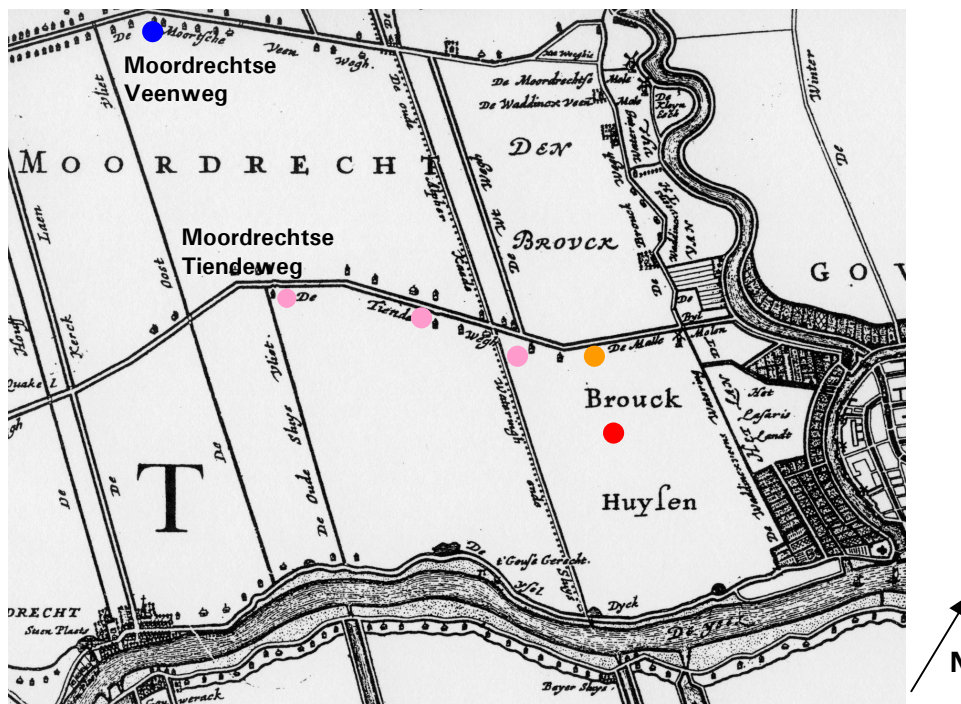
Het onderzoeksgebied ligt niet binnen een terrein dat op de AMK/ABK staat aangegeven als een terrein van vastgestelde archeologische waarde. De Archeologische Basiskaart Gouda (ABK) geeft voor de onderzoekslocatie een middelhoge tot hoge archeologische verwachting. Vanwege de ligging langs de 2e Moordrechtse Tiendeweg, de achterkade van de polder Broekhuizen, heeft het zuidelijke deel van de polder een hoge archeologische verwachting. Op de ABK is de strook langs de gehele voormalige Moordrechtse Tiendeweg aangegeven als locatie 11. Het overige deel van de Broekpolder is samen met de voormalige polder 't land van Thuil aangegeven met een middelhoge archeologische verwachting. Dit is locatie 19 op de ABK.

In de omgeving van de Broekpolder zijn in de afgelopen decennia verschillende archeologische resten aan het licht gekomen. De belangrijkste vondst is de ontdekking van de 12^e-eeuwse boerderij door de Archeologische Vereniging Gouda, die voorafgaand aan de aanleg van het bedrijventerrein Gouwestroom is opgegraven (Kok, 1999). De ligging van deze boerderij lijkt er op te wijzen dat de oorspronkelijke bewoning van het ontgonnen veen plaatsvond midden op de percelen. Recent is echter ook laatmiddeleeuws aardewerk aangetroffen op plaatsen die direct aan de (voormalige) Moordrechtse Tiendeweg liggen.⁵ Ook langs de Moordrechtse Tiendeweg zelf heeft dus wellicht reeds in de 12^e of 13^e eeuw bewoning plaatsgevonden (zie afbeelding 5). De

⁴ ArcheoMedia Rapport A04-138-z Verkennend archeologisch onderzoek Elzenhof te Gouda.

⁵ Onderzoek Gouda Westergouwe (Archis vondstmelding 2103, 2104 en 2105) en onderzoek Moordrechtse Tiendeweg 9, Archis vondstmelding 2792.

Archeologische Vereniging Golda heeft bij een veldonderzoek ook langs de voormalige Moordrechtse Veenweg laatmiddeleeuws aardewerk aangetroffen (zie afbeelding 5).⁶

Afbeelding 5: kaart van Schieland, begin 17^e eeuw, met de laatmiddeleeuwse vindplaatsen. De Broekpolder staat aangeduid als 'Den Brouck'

- = opgegraven 12^e-eeuwse boerderij in Broekhuizen
- = laatmiddeleeuwse aardewerkconcentratie 2e Moordrechtse Tiendeweg
- = laatmiddeleeuwse aardewerkconcentraties in Westergouwe
- = laatmiddeleeuwse aardewerkconcentratie Middelweg te Moordrecht

Geschiedenis

Het veengebied, oorspronkelijk vrijwel onbewoonbaar, werd gedurende de 10^e-14^e eeuw op grote schaal bewoonbaar gemaakt. Hierbij werd het veen ontwaterd door het graven van parallel lopende sloten. Via deze sloten werd op de rivieren afgewaterd.

De Moordrechtse Tiendeweg maakte een wezenlijk onderdeel uit van de ontginningsstructuur.

Oorspronkelijk vormde deze weg de achterkade van de ontginning Broekhuizen. Ten noorden hiervan lag de ontginning Broek. De naam Broekhuizen wijst op bewoning in een moerasbos. Broek duidt wellicht op een onbewoond bos.⁷ Achterkades werden tijdens de ontginning van een gebied opgeworpen om het water uit nog niet ontgonnen gebieden tegen te houden. De afstand van deze achterkade tot de Hollandsche IJssel, steeds 1200-1300 meter, wijst op een vaste kaveldiepte. Deze structuur is nog goed herkenbaar op latere kaarten (zie afbeelding 5).

Ontginningen met dergelijke vaste perceelmaten staan bekend onder de naam Cope-ontginningen. Hierbij werd een stuk land, vaak met standaardmaten van een aantal 'hoeven' verpacht aan een groep boeren, vaak onder leiding van een heer van lagere adel. Een vergelijkbare afstand van circa 1200-1300 meter ten noorden van de Moordrechtse Tiendeweg ligt de Moordrechtse Veenweg. Dit wijst er op dat vanaf de Moordrechtse Tiendeweg weer een cope in ontginning is genomen. Gezien deze grootschalige ontginningsstructuur van het gebied lijkt het er op dat ook

⁶ Moordrecht Middelweg, projectnummer ADG 0120.

⁷ Kok 1999, 20

het huidige onderzoeksgebied, polder Broek, wellicht ooit noord-zuid verkaveld is geweest. De huidige verkavelingsrichting is echter oost-west gericht (zie bijlage 1). Deze verkavelingsrichting is tot stand gekomen in 1377 (zie hieronder).

Het Goudse Bos

Een veelvuldig terugkomend onderwerp in de Goudse geschiedschrijving is 'het Gouds(ch)e Bos(ch)'. De laatste resten van dit bos werden in 1377 op last van Jan van Blois, heer van Gouda, gekapt en als landbouwgrond uitgegeven. Overgeleverde rekeningen van Jan van Poelgeest, de rentmeester van Jan van Blois, informeren ons over de percelering van dit gebied en de huurders of kopers van deze percelen. De oude Goudse geschiedschrijvers zochten dit bos bij de samenkomst van de Gouwe en de IJssel. Vóór de ontginning van het gebied zal het gehele gebied in de Gouwestreek uit bos bestaan hebben. Een aantal jaar geleden is door historisch geografisch onderzoek vast komen te staan dat de percelen, die beschreven worden in 1377, gelegen zijn in de voormalige polder Broek.⁸ De maten van de percelen die in 1377 worden omschreven zijn te herkennen in de nog bestaande sloten in de polder Broek (zie bijlage 1). Twee percelen direct ten noorden van de Moordrechtse Tiendeweg werden door Dirk van der Goude gekocht. Dit stuk land had een breedte van 30 roeden, oftewel circa 113 meter. Daarachter werden tien percelen van negen roeden breed verkocht. Nog noordelijker lagen dertien percelen van achttien roeden breed, die werden verhuurd omdat er geen kopers voor waren. Het laatste perceel, driehoekig van vorm, werd weer door Dirk van der Goude gehuurd. Deze Dirk van der Goude (\pm 1325-1395) was een belangrijke medewerker en leenman van graaf Jan van Blois en een afstammeling van de heren van der Goude. Aangezien het huis Van der Goude al 1304 officieel in mannelijke lijn uitstierf, was Dirk geen wettige nakomeling, maar stamde af van de bastaard Aernout Witte. Samen met zijn broers Jacob en (Ridder) Jan van der Goude en zijn neven Oude en Jonge Dirk Willemsz. speelde hij een prominente rol in het 14^e-eeuwse Gouda.

Andere historische bronnen werpen licht op de functie van het bos, vóór de kap in 1377. De jacht op de in het bos levende vogels, zoals reigers, kwakken en lepelaars, leverde Jan van Blois veel geld op. Jaarlijks werden enorme hoeveelheden vogels uit het bos gehaald.⁹ Een bron spreekt van hout en hop, dat uit het bos afkomstig is. Blijkbaar had een deel van het oorspronkelijke bos toen al plaats gemaakt voor landbouwgrond. Ook hout werd onder andere gebruikt voor huizenbouw. Na de stadsbrand van Gouda, in 1361, was op grote schaal hout nodig voor de herbouw van de stad. Dit hout werd door de heer van Blois aan de stedelingen geschonken. Dat het bos in 1377 uiteindelijk toch in zijn geheel werd gekapt, suggereert dat verkoop en verhuur van het gebied als landbouwgrond toch meer opleverde dan de bovengenoemde inkomsten.¹⁰

Vanaf de veertiende eeuw

De ontwatering van het veen had een aantal ongewenst effecten tot gevolg. In de loop van de tijd klonk het veen sterk in en kwam het zelfs lager dan de rivieren te liggen, waardoor problemen met de afwatering ontstonden. Lange weteringen, die op een lager punt afwaterden, moesten in eerste instantie de oplossing bieden. Reeds in 1340 werd een deel van het Goudse Bos doorsneden door de aanleg van de Waddinxveense wetering en in 1356 werd het bos verder begrensd door de Alpher wetering (zie bijlage 1). Vanaf de 15^e eeuw werd ook de watermolen ingezet en werden boezems aangelegd om het water te kunnen bergen. Ook werden grote veengebieden afgegraven, verveend, ten behoeve van de turfwinning. Ten westen van Polder Broek werd een omvangrijk gebied verveend, waardoor een grote waterplas ontstond, de Zuidplas. Broek en Broekhuizen vormden een buffer tussen deze Zuidplas en de rivierdijk van de Gouwe. Broek werd ten westen begrensd door de Uitweg. In het noorden lag de Moordrechtse

⁸ Van der Linden 1956, 240-241, Van Dasselaar, 1997, 36-39

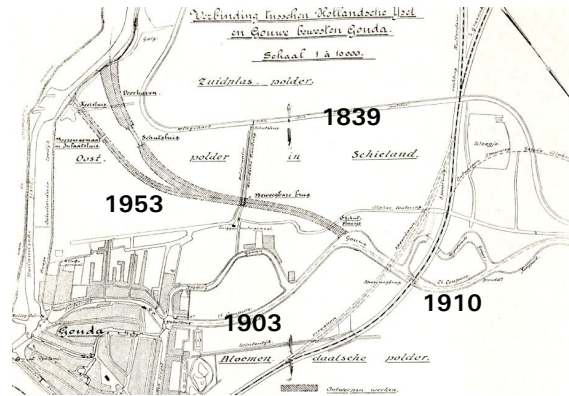
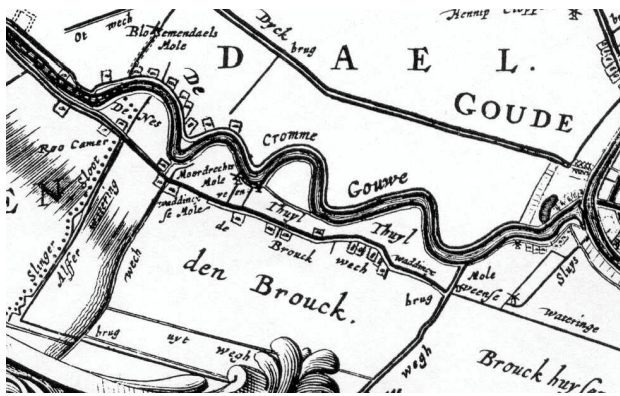
⁹ Ibelings, Vogels

¹⁰ Van Dasselaar 1997, 40-41

Veenweg, in het oosten de Broekweg en in het zuiden de Moordrechtse Tiendeweg (zie afbeelding 5 en bijlage 1).

De voormalige achterkades en tiendwegen verloren hun functie als waterkering en werden voornamelijk gebruikt om langs te wonen. In afbeelding 2 is het bewoningspatroon van het platteland ten westen van Gouda in de 17^e eeuw duidelijk zichtbaar. De bewoning concentreerde zich in een aantal stroken van lintbebouwing langs respectievelijk de Hollandsche IJssel, de Moordrechtse Tiendeweg en de Moordrechtse Veenweg. Meer in detail laat de kaart van Rijnland (afbeelding 6) zien dat met name langs de Broekweg veel bebouwing stond.

Op de plaats van de voormalige Uitweg ligt tegenwoordig de ringvaart van de Zuidplaspolder. In de 19^e eeuw is deze plas drooggemalen en ontstond de Zuidplaspolder. De ringvaart, aangelegd ten behoeve van de afwatering van de polder, werd op de plek van de Uitweg gegraven en vormt tegenwoordig de westelijke grens van de voormalige Broekpolder. Na de inpoldering van de Zuidplas is het gehele gebied tussen de Zuidplaspolder en de Gouwe bekend geworden onder de naam 'Oostpolder in Schieland' (zie afbeelding 7).

Afbeelding 6: de polder Broek ten westen van Gouda (begin 17^e eeuw) (Noord is linksboven).

Afbeelding 7: tekening van de waterwerken: ringvaart van de Zuidplas (1839), kanalisatie van de Gouwe (1903 en 1910) en aanleg van het Gouwekanaal (1953) (Noord is rechts).

2.3.3 Archeologische verwachting

Op basis van de voorgaande geologische, archeologische en historische gegevens kan de archeologische verwachting voor de Broekpolder worden opgesteld. De verwachting voor prehistorische of Romeinse vondsten en bewoningssporen is laag, vanwege de ligging in het veengebied. De hoogste kans hierop is langs de oevers van de Gouwe of het mogelijke zijtakje daarvan. De verwachting voor middeleeuwse vondsten of sporen is middelhoog tot hoog. Met name langs de Moordrechtse Tiendeweg bestaat een hoge kans dat laatmiddeleeuwse bewoning heeft plaatsgevonden. Met name kan worden gedacht aan het 'opschuiven' van de bebouwing in de lijn van de percelering, uitgaande van de opgegraven boerderij 'Oostpolder'. Voor bewoning in de latere Middeleeuwen en Nieuwe tijd is de verwachting het hoogst voor de randen van de polder, langs de voormalige wegen. Behalve de Moordrechtse Tiendeweg zijn dat dus ook de voormalige Uitweg, de Moordrechtse Veenweg en de Broekweg, waarlangs ook heden ten dage nog een bewoningslint ligt.

3 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

3.1 Conclusies

Uit het bureauonderzoek is gebleken dat Polder Broek is gelegen in een voormalig veengebied ten westen van de Gouwe. Tot 1377 bevond zich hier 'het Goudse Bos', dat in dat jaar werd gekapt en als landbouwgrond werd uitgegeven. Op grond van de grootschalige structuur van de ontginningen is het wellicht mogelijk dat op de plaats van het bos een eerdere noord-zuid gerichte verkaveling heeft bestaan.

3.2 Aanbevelingen

Bij het opstellen van een Programma van Eisen dient aandacht te worden besteed aan de volgende onderwerpen:

- De natuurlijke bodemopbouw en het voorkomen van 'petgaten';
- De loop van een zijtakje van de Gouwe in het noordelijk deel van de Broekpolder;
- Laatmiddeleeuwse bebouwing langs de Moordrechtse Tiendeweg;
- Latere bebouwing langs de voormalige Uitweg, Broekweg en Moordrechtse veenweg.

Een AHN-analyse kan wellicht informatie opleveren over een eventuele verkaveling die voorafging aan het huidige oost-west gerichte verkavelingspatroon. Met booronderzoek is dit vermoedelijk zeer moeilijk aan te tonen.

Gedacht kan worden om in de naamgeving van het sportcomplex in de Broekpolder 'het Goudse Bos' terug te laten komen, of wellicht de namen van de eerste gebruikers van de Broekpolder, nadat het bos gekapt is. Ook bij toekomstige ontwikkelingen kan wellicht van deze namen gebruik worden gemaakt.

GERAADPLEEGDE BRONNEN EN LITERATUUR

Archeologische Monumentenkaart (AMK), 2005 geraadpleegd (ARCHIS/ARCHEologisch Informatie Systeem, Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek/ROB, Amersfoort).

Archeologische waarnemingen en vondstmeldingen, 2005 geraadpleegd (ARCHIS, ROB, Amersfoort).

Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW), 2000: 2^e generatie (ARCHIS, ROB, Amersfoort).

Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), 2001: versie 2.0, College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK), Zoetermeer.

Topografische kaart van Nederland, z.j.: Zuid-Holland, schaal 1:25.000, Topografische Dienst, Emmen/ Wolters-Noordhoff bv, Groningen (cd-rom).

Archeologische Monumentenkaart, 2000, Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB), Amersfoort (cd-rom).

Archeologische vondstmeldingen uit ARCHIS (ARCHEologisch Informatie Systeem), 2004: Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB), Amersfoort.

Archeologische Basiskaart Gouda: 2003, Gemeente Gouda, Gouda.

Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (2^e generatie), 2000, Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB), Amersfoort (cd-rom).

Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, 2001, versie 2.0, College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK), Zoetermeer.

Depuydt, S.K.A.M.J., Verkennend en waarderend archeologisch onderzoek Sportlaan te Moordrecht, ArcheoMedia rapport A04-240-z en A04-518-x, Capelle aan den IJssel.

Dasselaar, M. van, 1997: *De ontginning van Bloemendaal*, in: Akkerman, C., B. van den Berg, Het geheim van Bloemendaal, Gouda.

Dasselaar, M. van, 2004a: *Verkennend archeologisch onderzoek Westergouwe te Gouda en Moordrecht*, ArcheoMedia rapport A04-042-z, Nieuwerkerk aan den IJssel.

Dasselaar, M. van 2004b: *Archeologische Begeleiding Moordrechtse Tiendeweg 9 te Gouda*, ArcheoMedia Rapport A03-514-z, Capelle aan den IJssel.

Kok, R.S., 1999: *Wonen op het veen, archeologisch en ecologisch onderzoek van een twaalfde eeuwse boerderij in de Oostpolder te Gouda*, Gouda.

Linden, H. van der, 1956: *De Cope, bijdrage tot de rechtsgeschiedenis van de openlegging der Hollands-Utrechtse laagvlakte*, Assen.

Sprokholt, H. en M. van Dasselaar, 1993: *Geologie en vroegste geschiedenis van Gouda tot circa 1400*, in: Sprokholt, H., C. Akkerman, M. van Dasselaar (eds.), Het kasteel van Gouda, Gouda.

BEGRIPPEN EN AFKORTINGEN

AMK	Archeologische MonumentenKaart. Een kaart waarop vastgestelde archeologische monumenten zijn vermeld.
ADG	Archeologisch Depot Gouda
Archeologische indicator/indicatie	Indicatief archeologisch materiaal, zoals houtskool, verbrande leem, aardewerk en bot, dat bij (boor)onderzoek een aanwijzing kan zijn voor de aanwezigheid, ter plaatse of in de nabijheid, van een archeologische vindplaats (definitie KNA).
ARCHIS	Archeologisch InformatieSysteem. Een archeologische database van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) waarin alle onderzoeks- en vondstmeldingen in Nederland geregistreerd staan.
Bevoegd gezag	De overheid, die het selectiebesluit neemt, het Programma van Eisen laat opstellen en goedkeuring verleent aan een eventueel ontwerp (definitie KNA).
CHS	Cultuurhistorisch HoofdStructuur. Een verzameling van overzichtskarten van archeologische, geologische, historische en landschappelijke waarden voor verscheidene regio's in Nederland.
Complex	Een uit meerdere met elkaar in ruimte, tijd en functioneel opzicht samenhangende structuren en/of individuele sporen (definitie KNA).
Cultuurlaag	Een licht tot sterk huneuze oude bewoningslaag of afvallaag, ontstaan door menselijke activiteit, met archeologische indicatoren.
CvAK	College voor de Archeologische Kwaliteit.
DGPS	Differential Global Positioning System. Meetapparatuur die via satellieten de exacte coördinaten van een locatie inmeet.
<i>Ex situ</i>	buiten de context van de vindplaats.
(Grond)spoor	een ruimtelijk duidelijk begrensbaar verschijnsel ontstaan door menselijke activiteit (bijvoorbeeld een paalkuil, lijksilhouet of muur) of natuurlijke oorsprong (bijvoorbeeld een boomval). Binnen een spoor kunnen verschillende, duidelijk te onderscheiden eenheden voorkomen (definitie KNA).
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden. Een op geologische structuren gebaseerde kaart van archeologische waarden.
<i>In situ</i>	ter plekke of binnen de context van de vindplaats.
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie.
m -mv	meter onder het maaiveld.
m -NAP	meter onder Normaal Amsterdams Peil (: officieel peilmerk).
PvE	Programma van Eisen, goedgekeurd door bevoegd gezag en de basis van archeologisch onderzoek. Het geeft de probleemstelling en de doelen van de te verrichten werkzaamheden van de vindplaats aan en formuleert de daaruit af te leiden eisen aan het uit te voeren werk.

OVERZICHT VAN GEOLOGISCHE EN ARCHEOLOGISCHE PERIODEN

Archeologische en historische periodisering	Indeling in jaren		Geologische tijdsindeling	Pollenzones	Westland Formatie Standaardindeling							
	jaren	C14 jaren BP			kustgebied	rivieren-gebied						
Nieuwe tijd	1950	0	H O L O C E N	Subatlantisch	Vb 2	Duinkerke III Tiel III (800-heden)						
Middeleeuwen Late Middeleeuwen	1000	-1000				Subatlantisch	+ 700	Vb 1	Duinkerke II Tiel II (250-600)			
Karolingisch Merovingisch									0	-2000	Vb 1	Duinkerke I Tiel I (500-200)
Romeinse tijd												
IJzertijd	1000	-3000				Subboreaal	- 900	IVb	Duinkerke 0 Tiel 0 (1500-1000)			
Bronstijd			2000	-4000	Subboreaal				IVa	Calais IV Gorkum IV (2700-1800)		
Neolithicum	3000	-5000				Atlantisch	-3000	III			Calais III Gorkum III (3300-2700)	
			4000	-6000	III				Calais II Gorkum II (4300-3300)			
Mesolithicum	5000	-7000				Atlantisch	III	Calais I Gorkum I (6000-4300)				
			6000	-8000	Boreaal			II	-6000			
7000	-9000	Praeboreaal				I	-7000					
			Paleolithicum	8000	-10000					-8000		

Bron: Toelichting bij de Geologische Kaart van Nederland 1:50.000 blad Gorinchem West. Rijks Geologische Dienst, Haarlem.

BIJLAGE 1

Uitgifte van het Goudse Bos in 1377

Naar: van Dasselaar 1997

Alpher wetering

Ringvaart van de Zuidplaspolder

Waddinxveense wetering

HET

Moordrechtse

Veenweg

Jan van Poelgeest

Dirk van der Goude

Willam Jacobssoen

Jan de Cuper

Kempe Gheritsoen

Martijn Henrik Tijmonssoen

Gherit van der Veen

Corte Nyclae

Claes Pieter Hillensoen

Claes de Weldighe

Jan Oedenssoen

Jan Oedenssoen

Claes Panneel

Willam Lourenssoen

Willam Lourenssoen

Jan Resensoen

Jan Resensoen

Jan Tijdemanssoen

Voppe Pieterssoen

Woubrecht Janssoen

Jonghe Woubrecht

Dirc Botterman

Dirc Botterman

Dirc de Poerter

Moordrechtse

Tiendeweg

LAND

VAN

Gouwe

THUYL

Verhuurd

Verhuurd

Verkocht

Het Goudse Bos, gekapt in 1377, met eerste eigenaren of huurders
Naar de rekening van Jannes Tolnaer

Broekpolder
A05-256-F

ArcheoMedia